

POSLUŠNO ILI ODGOVORNO DIJETE?

Kad bismo roditelje upitali žele li da im dijete bude poslušno ili odgovorno, vjerojatno bi se prvo malo zbunili a zatim rekli da žele da dijete bude *i* poslušno *i* odgovorno. Tako ih i odgajamo – kad su mali, tražimo da slušaju roditelje i sve odrasle, tete u vrtiću, učiteljice.... Ali djeca rastu pa počinju družiti se međusobno, počinju im biti važni prijatelji i slušaju njih, a to nam se baš uvijek ne sviđa. Tada tražimo da misle svojom glavom, da budu *odgovorni*, a *ne poslušni*. Ljutimo se kad se daju nagovoriti na nepodopštine, a oni su i dalje samo *poslušni*. Naročito smo u konfliktu u pubertetu kad jedan čas tražimo da nas slušaju dokle god žive pod našim krovom, a sljedećeg trenutka ih optužujemo da su tako veliki, a istodobno neodgovorni. Zapravo se ponašamo kao da djeca imaju prekidač koji po potrebi lako prebacuju s poslušnog na odgovorno i natrag. No toga nema pa se roditelji moraju truditi, odgajati i razvijati i poslušnost i odgovornost. A poslušnost je daleko lakši zadatak od razvoja odgovornosti.

Što sve radimo da bismo odgojili dobro i poslušno dijete? I što postizemo?
Evo primjera:

ŠTO RADIMO	ŠTO POSTIŽEMO
<i>prigovaramo: zašto si, a zašto nisi, koliko još puta...</i>	Djeca ubrzo shvate da samo treba pričekati da roditelji prestanu pričati, prestanu ih slušati, a s vremenom ne čuju čak ni ono što je zaista važno
<i>kritiziramo: imaš li ti pameti, kako mi možeš to raditi, tvoj brat...</i>	Dijete će to čuti, možda se posramiti, povjerovati da je glupo i nesposobno (jer roditelj zna najbolje), no to ne pomaže da se ubuduće napravi bolje; vjerojatnije će zaključiti da nema ni smisla truditi se, ionako svi znaju da je izgubljeni slučaj.
<i>kažnjavamo: cijeli tjedan ne smiješ van, ne smiješ se igrati na računalu, nema televizije, izlazaka...</i>	U afektu izgovorimo i kazne koje sami ne možemo izdržati pa pustimo dijete van nakon dva, a ne tjedan dana, ono upali računalo kad nas nema kod kuće, pobjegne, ukratko: kazna izgubi smisao. A ponekad čak i izdrži kaznu, ali i zadrži ponašanje, pa nam kaže: u redu, kolika je kazna, odradi je i nastavi raditi po starome. Ukratko - kazna može trenutno zaustaviti neko ponašanje, ali ga dugoročno ne mijenja.

<p><i>fizičko kažnjavanje, od „samo malo po guzi“ preko pljuski do pravog zlostavljanja</i></p>	<p>Fizičko kažnjavanje rezultira samo lošim ishodima. Svi želimo izbjeći bol, naravno i djeca, pa će sve poduzeti da je ne dožive, početak će sakrivati, lagati, na kraju i sami zaključiti da se teškoće rješavaju nasiljem i to primjenjivati prema slabijima (kao što su i sami slabiji od roditelja) Neki se roditelji pokušavaju opravdati riječima kao što su: „Ovo me boli više nego tebe“ zbog čega dijete može biti samo zbunjeno – pa zašto to onda uopće rade.</p>
<p><i>izražavamo brigu za djetetovu budućnost: to je za tvoje dobro, trebat će ti za upis, sve radim za tebe, tvoje je samo da....</i></p>	<p>Pritom zaboravljamo da su to djeci predaleki ciljevi koji ih teško mogu motivirati. Desetogodišnjaku je srednja škola tek apstraktni pojam, budućnost se mjeri mjesecima (sjetimo se samo da naglašavaju da imaju 11 i pol godina).</p>

Ovo su samo neki primjeri kako pokušavamo odgojiti *poslušno* dijete. Kao što vidimo, a znamo i iz iskustva, sve to baš nema dugotrajnih učinaka. Pa što nam onda preostaje?

Da bismo bili uspješni roditelji trebamo odmalena razvijati *odgovornost* kod djeteta. Kako?

<p><i>razgovorom</i></p>	<p>Razgovor znači da malo pričamo, a puno slušamo. Roditelji razgovorom zovu svoje monologe, prigovaranja, prodike, objašnjavanja. Pravi razgovor nije kad pitamo dijete „gdje ti je bila pamet kad si...“, već stvarno zanimanje za djetetovo mišljenje i pomoć u zaključivanju o posljedicama nekog ponašanja. Rezultat razgovora ne treba biti kazna već <i>djetetova stvarna odluka</i> da ubuduće razmisli i ponaša se drugačije.</p>
<p><i>postavljanjem pravih pitanja</i></p>	<p>Sasvim je u redu pitati dijete što ima za zadaću, kakve je ocjene dobilo. No još je važnije pitati kako mu je bilo u školi, što mu se važno desilo, što ga je oduševilo ili rastužilo, što voli ili ne.</p>

<p><i>izbjegavanjem davanja savjeta</i></p>	<p>Jasno da mi imamo daleko više iskustva i znanja, pa poučavamo i savjetujemo dijete. No da bi se osamostalilo i steklo odgovornost, treba samo pronalaziti svoje odgovore. Mi mu možemo ponuditi mogućnosti, ali trebamo prepustiti donošenje konačne odluke djetetu. Ukoliko se npr. posvađa s najboljim prijateljem/prijateljicom, možemo savjetovati da si nađe nekog drugog, ali možda dijete to ne želi. Bolje je upitati ga što će sada učiniti.</p>
<p><i>dogovaranjem pravila</i></p>	<p>Mnogo više postižemo dogovaranjem pravila, nego njihovim nametanjem. Ukoliko djeca sudjeluju u donošenju pravila, razumjet će i zašto su ona važna, od čega ih štite pa će ih se i pridržavati. Tada mi ne trebamo biti policajci i suci, već samo podsjetimo na dogovor. Naravno, važno je i da se mi držimo dogovora. Ukoliko to u nekoj situaciji ne možemo, slijedi <i>pregovaranje</i> – ponovno zajedno odlučujemo i dogovaramo: „danas idemo baki, kako ćemo to uskladiti s tvojim zadaćama?“</p>
<p><i>održavanje obećanja</i></p>	<p>Održavanje obećanja uči dijete važnosti danih riječi. Bolje je da ne dajemo obećanja za koja nismo sigurni da ćemo ih ispuniti, jer ukoliko to radimo uskoro će nam se vratiti: djeca će sve obećati da nas se riješe, ali i odmah na to zaboraviti.</p>
<p><i>davanje potpunih informacija</i></p>	<p>Razgovor o zbivanjima u obitelji pomaže djetetu da sudjeluje i nauči proces donošenja odluka. U želji da zaštitimo dijete, često ne govorimo o teškim situacijama poput bolesti, rastave i sl. No djeca osjete da nešto nije u redu, boje se, zamišljaju strašne stvari, a to se odražava i na ponašanje. Kad im kažemo istinu (naravno na način koji će razumjeti, ovisno o dobi), ujedno im dajemo i podršku i ohrabrenje pa će se i oni potruditi da nama olakšaju.</p>

<i>postavljanje ciljeva i planiranje aktivnosti</i>	Zajednički posao roditelja i djece je suradnja u postavljanju ciljeva i planiranju aktivnosti. Kao što ni mi ne volimo naredbe, a rado radimo ono što sami odlučimo, tako je i s djecom.
<i>poruke potpore i pohvale za ponašanja kakva želimo</i>	Pohvale imaju veliku motivacijsku ulogu. Opet se sjetimo sebe, rado ćemo raditi nešto za što dobivamo pohvalu da radimo dobro, a odustajemo od onoga za što nam netko stalno prigovara.

Ovo su samo neki primjeri metoda razvijanja odgovornosti kod djece. Važno je da ne budemo stalni oni koji ocjenjuju je li nešto dobro ili loše, jer nećemo to moći raditi kad dijete nije kraj nas. Bitno je pomoći djetetu da samo nauči procijeniti situaciju, predvidjeti moguće posljedice te odabrati ponašanje. Ponekad će napraviti i pogrešne izbore, ali i to je proces učenja. No i pri tome daleko je efikasnije raspraviti kako je došlo do toga, kada se moglo i trebalo drugačije. Lakše je izreći kaznu ali njen rezultat je kratkotrajan. Razvoj odgovornosti je zahtjevniji posao, ali rezultati su dugoročni.

Željka Čolović Rodik
prof. psihologije